

СУДДА
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

21.07.2010р. № 339-16/840

Ректору Національної юридичної академії
України ім. Ярослава Мудрого, академіку
НАН України,
доктору юридичних наук, професору

ТАЦІЮ В. Я.

Шановний Василю Яковичу!

На розгляді в Конституційному Суді України перебуває конституційне подання 252 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України „Про внесення змін до Конституції України“ від 8 грудня 2004 року № 2222-IV (далі – Закон № 2222).

Як стверджують автори клопотання, підставою для визнання неконституційним Закону № 2222 в цілому є порушення встановленої Конституцією України процедури його розгляду та ухвалення, оскільки відповідний проект закону України „Про внесення змін до Конституції України“ (реєстраційний № 4180 від 19 вересня 2003 року) з певними поправками був розглянутий та ухвалений Верховною Радою України як Закон № 2222 без обов'язкового у такому випадку висновку Конституційного Суду України щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Згідно зі статтею 19 Закону України „Про Конституційний Суд України“, у зв'язку з підготовкою матеріалів у цій справі до розгляду Конституційним Судом України прошу Вас висловитися щодо поставлених у конституційному поданні питань, зокрема чи була порушена визначена Конституцією України процедура розгляду та ухвалення Закону № 2222, оскільки остаточний текст законопроекту „Про внесення змін до Конституції України“ (реєстраційний № 4180) після його розгляду та внесення під час пленарного засідання Верховної Ради України поправок (вилучення, доповнення та зміни окремих положень) не був предметом розгляду Конституційного Суду України щодо його відповідності вимогам статей 157 і 158 Конституції України.

Додаток: копія конституційного подання на 32 стор.

З повагою

суддя-доповідач

С. Л. ВДОВІЧЕНКО

УКРАЇНА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

61024, м. Харків-24, вул. Пушкінська, 77; телефон (8-057) 704-92-93, факс (8-057) 704-11-71

21.08.2010 р. № 125-01-1741

На № 339-16/870 від 21.07.2010 р.

Судді Конституційного Суду України
Вдовіченку С.Л.

Вельмишановний Сергію Леонідовичу!

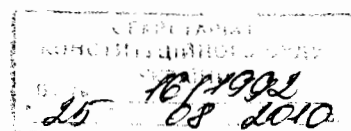
У відповідь на Ваш запит (лист №339-16/870 від 21.07.2010 р.)
направляю відповідь, підготовлену д.ю.н., доцентом, завідувачем кафедри
конституційного права України Барабашем Ю.Г.

Додаток: на 14 арк.

З повагою

Ректор

В.Я. Тацій

ВІДПОВІДЬ

на запит судді Конституційного Суду України Вдовіченка С.Л. стосовно конституційного подання щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року № 2222 – IV

1. Перед тим, як надати відповідь на питання щодо конституційності Закону України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року № 2222 – IV, слід з'ясувати правову природу актів про внесення змін до Основного Закону.

Зазвичай закон розуміють як нормативно-правовий акт, тобто офіційний правовий документ, прийнятий уповноваженими на це суб'єктом у визначеній формі і за встановленою процедурою, який регулює суспільні відносини і містить норми права. Особливістю законів порівняно з іншими нормативно-правовими актами є те, що вони приймаються Верховною Радою України або всеукраїнським референдумом у межах їх повноважень, встановлюють відповідні засади правового регулювання в усіх сферах суспільних відносин, складають основу правової системи України та ін.

Правова природа законів про внесення змін до Конституції може бути з'ясована внаслідок їх порівняння (1) з Конституцією та (2) законами про внесення змін до законів.

(1) З'ясовуючи характер відносин між Конституцією і законом про внесення змін до Конституції, слід насамперед визначитися із *правовою природою Конституції*. Точкою відліку в цьому має бути правова позиція, яка була висловлена в рішенні Конституційного Суду України від 3 жовтня 1997 року № 4-зп у справі про набуття чинності Конституцією України. У зазначеному рішенні Конституційний Суд України підкреслив, що «Конституція України як Основний Закон держави за своєю юридичною природою є *актом установчої влади, що належить народу*», а «прийняття Конституції України Верховною Радою України означало, що у даному випадку *установча влада була здійснена парламентом*». Водночас, на думку Суду, «закони є *актами встановленої Конституцією України законодавчої*

лади і, більше того, актами єдиного органу законодавчої влади – *Верховної Ради України*».

Аналогічні висновки містяться в рішенні Конституційного Суду України від 11 липня 1997 року № 3-зп у справі щодо конституційності тлумачення Верховною Радою України статті 98 Конституції України. Суд зауважив, що *«прийняття Конституції України Верховною Радою України було безпосереднім актом реалізації суверенітету народу, який тільки одноразово уповноважив Верховну Раду України на її прийняття. Це підтверджується пунктом 1 статті 85 Конституції України, яка не передбачає права Верховної Ради України на прийняття Конституції України, а також статтею 156 Конституції України, згідно з якою законопроект про внесення змін до розділів, які встановлюють засади конституційного ладу в Україні, після його прийняття у Верховній Раді України має затверджуватись всеукраїнським референдумом»*.

Ця позиція знайшла свій логічний розвиток у рішенні Конституційного Суду України від 5 жовтня 2005 року № 6-рп/2005 у справі про здійснення влади народом. На думку Конституційного Суду України, *«положення частини третьої статті 5 Конституції України треба розуміти так, що народ як носій суверенітету і єдине джерело влади може реалізувати своє право визначати конституційний лад в Україні шляхом прийняття Конституції України на всеукраїнському референдумі*». Це, зокрема, означає, що *«народ має право приймати нову Конституцію України*». Врешті-решт, Суд дійшов висновку, що положення частини третьої статті 5 Конституції України треба розуміти так, що *«тільки народ має право безпосередньо шляхом всеукраїнського референдуму визначати конституційний лад в Україні, який закріплюється Конституцією України, а також змінювати конституційний лад внесенням змін до Основного Закону України в порядку, встановленому його розділом XIII»*.

Ці правові позиції в їх системному зв'язку дають можливість визначити *закони про внесення змін до Конституції (так само як і Конституцію) як акти реалізації суверенітету народу*. При цьому реалізація суверенітету народу при внесенні змін до Конституції може відбуватися як *безпосередньо* (у випадку

внесення змін до розділу I "Загальні засади", розділу III "Вибори. Референдум" і розділу XIII "Внесення змін до Конституції України" – відповідно до ст. 156 Конституції), так і *опосередковано* (у випадку внесення усіх інших змін – див. ст. 155 Конституції). В останньому випадку відповідними повноваженнями наділено Верховну Раду України. Це підтверджується також положенням пункту 1 частини першої ст. 85 Конституції України, яке акцентує увагу на існування меж цих повноважень і необхідність додержання порядку внесення змін до Конституції.

З цього випливає принципова відмінність між Конституцією і законом про внесення змін до Конституції: право на прийняття Конституції належить народові і може бути здійснене ним лише безпосередньо, тоді як право народу на внесення змін до Конституції може здійснюватись як безпосередньо, так і опосередковано (Верховною Радою).

Інша принципова різниця між Конституцією і законом про внесення змін до Конституції полягає в тому, що Конституція України не є законом у вузькому значенні цього терміну, тоді як *закон про внесення змін до Конституції є законом як у широкому, так і вузькому значеннях*.

У рішенні Конституційного Суду України від 11 липня 1997 року № 3-зп у справі щодо конституційності тлумачення Верховною Радою України статті 98 Конституції України підкреслюється: «Аналіз тексту Конституції України свідчить про те, що термін «закон» вживається в ній як у широкому, так і вузькому значеннях. У широкому значенні (яке охоплює також Конституцію України) термін «закон» вживається, наприклад, у статтях 13, 24, 35, 58, 68 Конституції України, які закріплюють загальновизнані правові принципи <...>. В основному ж у тексті Конституції України термін «закон» вживається у вузькому значенні, охоплюючи лише закони України, зокрема, він часто вживається у словосполученні «Конституція України і (та) закони України» (статті 10, 15, 36, 79, 126, 150 та ін.)».

Слід також звернути увагу ще на одну принципову особливість законів про внесення змін до Конституції, пов'язану із наявністю в їх складі *приписів різної*

юридичної сили. У законі про внесення змін до Конституції можна виділити, як мінімум, дві структурні складові (частини): перша – основна змістовна частина, що містить норми права, які змінюють Конституцію і після набрання чинності цим законом стають нормами Конституції; друга – прикінцеві та перехідні положення, які відповідають за процесуальний механізм імплементації першої складової. Після набрання чинності цим законом прикінцеві та перехідні положення не включаються до складу Конституції, а виконують функції звичайних похідних і допоміжних актів правотворчості. Приписи, що знаходяться в першій частині закону про внесення змін до Конституції, є нормами найвищої юридичної сили (за своєю юридичною силою вони є рівними нормам Конституції). Приписи, що містяться в прикінцевих та перехідних положеннях закону про внесення змін до Конституції, мають юридичну силу звичайних законів.

(2) За своїми правовими характеристиками закони про внесення змін до Конституції мають багато спільного з законами про внесення змін до законів. Можна припустити, що в цьому аспекті закони про внесення змін до Конституції мають розглядатися як аналог законів про внесення змін до законів. Якщо закони про внесення змін до законів змінюють, доповнюють чи скасовують певні фрагменти первинних законів, то закони про внесення змін до Конституції змінюють, доповнюють чи скасовують певні фрагменти Конституції.

Проте закони про внесення змін до Конституції мають також важливі юридичні відмінності порівняно із звичайними законами про внесення змін до законів. По-перше, ст. 154, 156 Конституції України передбачають особливий склад суб'єктів ініціювання таких законів. По-друге, ст. 159 Конституції України встановила обов'язковий попередній конституційний контроль відносно таких законів до Конституції, тоді як звичайні закони можуть бути лише об'єктом наступного конституційного контролю (див. п. 1 ч. 1 ст. 150 Конституції України). По-третє, їх прийняття вимагає кваліфікованої більшості Верховної Ради України (не менш як дві третини від її конституційного

складу), а в деяких випадках – додаткового затвердження всеукраїнським референдумом (ст. 155 і 156 Конституції України).

Оскільки закони про внесення змін до Конституції є законами у вузькому значенні цього терміну, то на них розповсюджується дія відповідних положень ст. 58, 94, 152 Конституції України. Таким чином, з теоретичної точки зору правила темпоральної дії законів про внесення змін до Конституції не відрізняються від темпоральних правил, що стосуються звичайних законів.

2. Проте остання теза потребує додаткового аналізу та кореляції з урахуванням правової позиції Конституційного Суду, викладеній в Ухвалі від 5 лютого 2008 року № 6-у/2008 про відмову у відкритті провадження у справі за конституційним поданням, в якому заявники просили визнати неконституційним вказаний Закон «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року № 2222 – IV. Суд відмовив у відкритті провадження, посилаючись на те, що «у конституційному поданні неправильно вказано повне найменування, номер і дату прийняття правового акта, положення якого оспорується, що не відповідає вимогам пункту 3 частини другої статті 39 Закону України "Про Конституційний Суд України".

Однак, як було показано раніш, закон про внесення змін до Конституції є окремим, відмінним від самого Основного Закону правовим актом. Як вже зазначалось, подібні закони містить, як мінімум дві складові, суто матеріальну, тобто майбутні норми Конституції, та процедурну, яка відповідає за імплементацію нових норм Основного Закону. Окрім цього принципово важливим є і те, що завданням конституційного контролю у цьому випадку є не тільки перевірка змісту прийнятного закону нормам Конституції, а, що не менш важливо, контроль за дотриманням встановленою Конституцією України процедури його розгляду, ухвалення або набрання ними чинності (ч.1 ст. 152 Основного Закону).

Тут слід звернути увагу на те, що в Конституції відносно предмету контролю Суду використовується таке родове поняття, як «правові акти» (ст. 150 Основного Закону). Таким чином законодавець акцентував на тому, що

Конституційний Суд має перевіряти не тільки зовнішньозакріплені норми права, оформлені у закони, укази, постанови та розпорядження, але й юридично значимі дії чотирьох владних суб'єктів, зазначених у ст. 150 Конституції України. Прикладом використання такого розуміння означеної норми Основного Закону можна визнати справу щодо права вето на закон про внесення змін до Конституції України. У Рішенні по цій справі (від 11 березня 2003 року № 6-рп/2003), Суд визнав таким, «що відповідає Конституції України (є конституційним), здійснене Президентом України право вето щодо прийнятого Верховною Радою України Закону України "Про внесення змін до статті 98 Конституції України" із поверненням його на повторний розгляд Верховної Ради України».

Отже Суд при аналізі закону на предмет відповідності його Конституції, повинен оцінювати не тільки його зміст, але й всі юридично значимі дії суб'єктів правотворчості, які супроводжували процес розгляду, ухвалення та набрання чинності відповідним законом. Тобто, закон, як правовий акт, суд має оцінювати і як сукупність норм права, і як результат юридично значимих дій по його прийняттю. Це чітко впливає зі змісту ст. 152 Конституції України про критерії перевірки конституційності законів.

3. Як вже зазначалось, до ключових відмінностей між законом про внесення змін до Конституції та звичайним законом можна віднести особливості конституційного контролю за подібного роду актами. Насамперед, йдеться про те, що за законами про внесення змін до Конституції здійснюється обов'язковий попередній контроль. Функціональне навантаження *попереднього конституційного контролю* законів про внесення змін до Конституції викладене в рішенні Конституційного Суду України від 9 червня 1998 року № 8-рп/98 у справі щодо внесення змін до Конституції України. У ньому, зокрема, зазначається, що «здійснюючи превентивний конституційний контроль щодо відповідності вимогам статей 157 і 158 Конституції України законопроектів про внесення змін до Конституції України, Конституційний Суд України не обмежує повноважень Верховної Ради України вносити зміни до Основного

Закону, а лише забезпечує конституційність їх реалізації Верховною Радою України, що є однією з основних гарантій стабільності Конституції України».

Мета попереднього конституційного контролю впливає зі змісту ст. 159 Конституції України, згідно з якою «законопроект про внесення змін до Конституції України розглядається Верховною Радою України за наявності висновку Конституційного Суду України *щодо відповідності законопроекту вимогам статей 157 і 158 цієї Конституції*».

Таким чином, під час попереднього контролю Конституційний Суд має з'ясувати: (1) чи передбачає законопроект скасування чи обмеження прав і свобод людини і громадянина (ч. 1 ст. 157); (2) чи спрямований законопроект на ліквідацію незалежності чи на порушення територіальної цілісності України (ч. 1 ст. 157); (3) чи приймається законопроект в умовах воєнного або надзвичайного стану (ч. 2 ст. 157); (4) чи розглядався цей законопроект Верховною Радою України раніше, і якщо так і закон не був прийнятий, то чи поданий він до Верховної Ради України не раніше ніж через рік з дня прийняття рішення щодо цього законопроекту (ч. 1 ст. 158); (5) чи вже не змінювала Верховна Рада України протягом строку своїх повноважень ті ж самі положення Конституції України (ч. 2 ст. 158).

При цьому важливо підкреслити, що Конституційний Суд здійснює попередній контроль не тільки щодо первісного законопроекту, але й щодо усіх поправок, внесених в законопроект під час його розгляду у Верховній Раді. На цю обставину Конституційний Суд України звертає увагу в тому ж самому рішенні від 9 червня 1998 року № 8-рп/98: «У разі внесення в процесі розгляду у Верховній Раді України поправок до законопроекту він приймається Верховною Радою України за умови наявності висновку Конституційного Суду України про те, що *законопроект з внесеними до нього поправками* відповідає вимогам статей 157 і 158 Конституції України». Отже, ігнорування цього положення парламентом означає порушення конституційної процедури внесення змін і доповнень до Конституції.

Норми Конституції не містять спеціальних положень, присвячених процедурі *наступного конституційного контролю* стосовно законів про внесення змін до Конституції. Оскільки вони є законами у вузькому значенні цього терміну, то ці закони підлягають перевірці на відповідність Конституції України (конституційність) на загальній підставі – тобто на підставі п. 1 ст. 150 Конституції України.

Це чітко випливає із правової позиції Конституційного Суду, висловленої ним у Рішенні від 26 червня 2008 року № 13-рп/2008 (справа про повноваження Конституційного Суду України), відповідно до якої «Конституція України (стаття 150) не містить застережень щодо можливості здійснення Конституційним Судом України наступного конституційного контролю закону про внесення змін до Конституції України після його прийняття Верховною Радою України». «Відповідно до частини другої статті 124 Конституції України юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі. Тому Конституційний Суд України вважає, що саме він повинен здійснювати наступний конституційний контроль і щодо закону про внесення змін до Конституції України після набрання ним чинності, оскільки відсутність судового контролю за процедурою його розгляду та ухвалення, визначеною у розділі XIII цієї Конституції, може мати наслідком обмеження чи скасування прав і свобод людини і громадянина, ліквідацію незалежності чи порушення територіальної цілісності України або зміну конституційного ладу у спосіб, що не передбачений Основним Законом України».

Порушення встановленої Конституцією України процедури розгляду законів, їх ухвалення або набрання ними чинності, також може застосовуватися при перевірці на конституційність закону про внесення змін до Конституції. Прикладами порушення процедури можуть бути: прийняття законопроекту з внесеними до нього поправками без отримання висновку Конституційного Суду як по законопроекту, так і по законопроекту з внесеними до нього поправками; голосування за попередньо схвалений

законопроект не на наступній черговій сесії Верховної Ради України; повторне подання законопроекту про внесення змін до розділів I, III і XIII Конституції з одного й того самого питання до Верховної Ради України одного скликання; подання законопроекту про внесення змін до розділів I, III і XIII Конституції до Верховної Ради України іншими суб'єктами, ніж Президент України або щонайменш як дві третини від конституційного складу Верховної Ради України; призначення всеукраїнського референдуму не Президентом України тощо.

Слід нагадати, що Конституційний Суд України особливо наголошував на важливості додержання процедури саме при прийнятті законів про внесення змін до Конституції. Так, у згаданому вище рішенні від 5 жовтня 2005 року № 6-рп/2005 він підкреслив, що узурпацією державної влади є «привласнення переліченими суб'єктами (державою, її органами або посадовими особами – Ю.Б.) права, яке передусім належить народові, *вносити зміни до Конституції України у спосіб, який порушує порядок, визначений розділом XIII чинного Основного Закону України ...*».

Отже, ми можемо констатувати, що закон про внесення змін до Конституції, який набув чинності, може бути предметом розгляду Конституційним Судом в аспекті дотримання процедури розгляду та ухвалення відповідного закону положенням розділу XIII Конституції та інших норм Основного Закону. Тобто, це означає, що Суд має оцінювати такий закон саме як правовий акт, в аспекті юридично значимих дій, вчинених суб'єктами внесення змін до Конституції, що супроводжували процес оновлення змісту Основного Закону. А отже має встановити конституційність (чи неконституційність) дій таких суб'єктів, відповідно до процедурних вимог, встановлених у Розділі XIII Конституції та інших нормах Основного Закону.

Вочевидь, що дії парламенту по прийняттю цього закону не утратили свої чинності (юридичного значення), а тому Закон України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року № 2222 – IV потребує самостійної оцінки, як чинний правовий акт.

4. Документально підтвердженим фактом є порушення Верховною Радою України конституційної процедури внесення змін до Основного Закону при прийнятті 8 грудня 2004 року Закону України «Про внесення змін до Конституції України» № 2222 – IV. Насамперед, йдеться про те, що парламент ухвалив законопроект, до якого була внесена значна кількість поправок, порівняно із тим його варіантом, який пройшов попередню перевірку в Конституційному Суді України.

Так, 8 грудня 2004 року Верховна Рада розглянула та ухвалила законопроект за реєстраційним № 4180. По цьому законопроекті Конституційний Суд України дав позитивний Висновок від 10 грудня 2003 року № 3-в/2003.

Однак зіставлення тексту прийнятого закону із законопроектом, щодо якого Конституційним Судом була здійснена перевірка, дозволяє зробити висновок про наявність значних розходжень: у пункті 1 розділу I: в абзаці першому виключено цифри "120" з переліку статей Конституції України, які викладаються зазначеним пунктом у новій редакції; змінено нову редакцію статей 78, 81, 85, 90 Конституції України; також з пункту 1 розділу I Закону виключено викладення в новій редакції статті 120 Конституції України, натомість у Законі з'явився новий пункт 8 розділу I, яким у новій редакції викладено лише частину першу статті 120 Конституції України; з редакції частини першої виключено слова "випадків, передбачених частиною другою цієї статті, а також", виключена передбачена законопроектом частина друга нової редакції статті 120 ("Члени Кабінету Міністрів України можуть суміщати свою посаду з мандатом народного депутата України").

Окрім цього у пункті 4 розділу I Закону нову редакцію частини четвертої статті 94 Конституції України після слів "невідкладно офіційно оприлюднюється Головою Верховної Ради України" доповнено словами "і опубліковується"; пункт 5 розділу I Закону є редакційним об'єднанням положень абзацу першого та підпункту "а" пункту 5 розділу I законопроекту; у пункті 6 розділу I: виключено абзац "пункт 14 виключити"; змінено нову

редакцію пунктів статті 106 Конституції України: передбачену у законопроекті редакцію пункту 12 частини першої статті 106 у Законі викладено як пункт 14, при цьому слова "подання про призначення Голови Служби безпеки України" замінено словами "подання про призначення на посаду та звільнення з посади Голови Служби безпеки України"; частину першу доповнено новим пунктом такого змісту: "12) призначає на посади та звільняє з посад половину складу Ради Національного банку України"; у новій редакції пункту 22 частини першої слова "половини складу Конституційного Суду України" замінено словами "третьини складу Конституційного Суду України"; у підпункті "а" пункту 7 Розділу I змінено редакцію пунктів статті 116 Конституції України: у пункті 9² виключено слова "голів місцевих державних адміністрацій"; виключено положення щодо доповнення статті 116 Конституції України пунктом 9³ такого змісту: "9³) призначає на посади та звільняє з посад половину складу Ради Національного банку України". Відповідно, й в абзаці першому слова і цифри "пунктами 9¹, 9² і 9³" замінено словами і цифрами "пунктами 9¹ і 9²".

Виключено пункт 8 розділу I законопроекту, яким частини четверта, восьма – десята статті 118 Конституції України викладалися в такій редакції: "Голови місцевих державних адміністрацій призначаються на посаду і звільняються з посади Кабінетом Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України"; "Рішення голів місцевих державних адміністрацій, що суперечать Конституції та законам України, іншим актам законодавства України, можуть бути відповідно до закону скасовані Президентом України, Кабінетом Міністрів України або головою місцевої державної адміністрації вищого рівня. Обласна чи районна рада може висловити недовіру голові відповідної місцевої державної адміністрації, на підставі чого Кабінет Міністрів України приймає рішення і дає обґрунтовану відповідь. Якщо недовіру голові районної чи обласної державної адміністрації висловили дві третини депутатів від складу відповідної ради, Кабінет Міністрів України приймає рішення про відставку голови відповідної місцевої державної адміністрації".

У Законі виключено положення пункту 11 розділу I законопроекту щодо викладення пункту 2 частини п'ятої статті 126 Конституції України в такій редакції: "2) досягнення суддею шістдесяти п'яти років, а суддями Конституційного Суду України та Верховного Суду України – сімдесяти років".

Також було виключено положення пункту 13 розділу I законопроекту, яким частина друга статті 148 Конституції України викладалася в такій редакції: "Президент України, Верховна Рада України призначають по дев'ять суддів Конституційного Суду України";

Зазнала змін редакція розділу II "Прикінцеві та перехідні положення" Закону: пункт 1 викладено в новій, суттєво відмінній від законопроекту редакції; виключено положення пунктів 4 – 9.

І це далеко не всі кореляції первинної редакції законопроекту № 4180. Таким чином наявний факт порушення Верховною Радою України конституційної вимоги щодо можливості прийняття закону про внесення змін до Конституції лише після перевірки проекту цього акту Конституційним судом на предмет його відповідності ст. 157 та 158 Основного Закону.

5. Окремої уваги під час розгляду справи потребують питання юридичних наслідків ухвалення Судом рішення про неконституційність Закону України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року № 2222 – IV.

Насамперед, слід звернути увагу на наступне.

За загальним правилом, встановленим ч. 2 ст. 152 Конституції України, «закони, інші правові акти або їх окремі положення, що визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України рішення про їх неконституційність». Як ми бачимо, ця норма не допускає варіативності стосовно відтермінування вступу в силу рішень Конституційного Суду, а отже і пролонгації дії неконституційного акту.

Інше питання, що Конституційний Суд України може надати зворотну силу своєму рішенню, застосувавши правило ст. 74 Закону України «Про Конституційний Суд України»: «Конституційний Суд України може вказати на преюдиціальність свого рішення при розгляді судами загальної юрисдикції позовів у зв'язку з правовідносинами, що виникли внаслідок дії неконституційного акта».

В частині 2 ст. 70 Закону України «Про Конституційний Суд України» встановлено, що «у разі необхідності Конституційний Суд України може визначити у своєму рішенні, висновку порядок і строки їх виконання, а також покласти на відповідні державні органи обов'язки щодо забезпечення виконання рішення, додержання висновку». Офіційне тлумачення цього положення було надано Судом у рішенні від 14 грудня 2000 року № 15-рп/2000: «Положення частини другої статті 70 Закону України "Про Конституційний Суд України" щодо порядку виконання рішень, висновків Конституційного Суду України треба розуміти як право Конституційного Суду України у разі необхідності визначити у своєму рішенні, висновку порядок і строки його виконання та покласти обов'язок на відповідні державні органи забезпечити це виконання.»

При цьому не менш важливим є врахування правових позицій, викладених в мотивувальній частині цього рішення. Так, зокрема, Суд вказав на те, що «у разі необхідності Конституційний Суд України може визначити у своєму рішенні, висновку додаткові заходи, пов'язані з порядком їх виконання, звернувши увагу на терміновість чи обов'язки щодо його забезпечення».

Як приклад застосування означеної позиції можна вказати п. 3 резолютивної частини Рішення Конституційного Суду України від 12 червня 2007 року № 2-рп/2007, в якому Суд визнав за необхідне «звернути увагу Верховної Ради України на необхідність приведення положення статті 24 Закону України "Про політичні партії в Україні" щодо судового порядку

анулювання реєстраційного свідоцтва політичної партії у відповідність до норм Кодексу адміністративного судочинства України».

Тому, в разі визнання Закону № 2222-IV неконституційним він втратить чинність, згідно ч.2 ст. 152 Конституції України, одночасно із ухваленням рішення про його неконституційність. Це означатиме, що одразу набудуть силу (відновлять свою дію) положення Конституції України в редакції від 28 червня 1996 року, які втратили чинність після вступу в силу Закону № 2222-IV.

Суд може і повинен в даному випадку встановити у Рішенні часові межі для приведення Верховною Радою України ключових законів, насамперед Закону про регламент та Закону «Про Кабінет Міністрів України», у відповідність до нового конституційного порядку.

Загальний висновок: Конституційний Суд України має всі підстави визнати факти порушення встановленої Конституцією України процедури внесення до Основного Закону змін з боку Верховної Ради України і на підставі цього визнати таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним) Закон України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року № 2222 – IV із утратою законом чинності з одночасним оголошенням рішення про це. Одночасно Суд може, з урахуванням припису ч.2 ст. 70 Закону України «Про Конституційний Суд України», звернути увагу Верховної Ради України на необхідність в найкоротші строки привести у відповідність до норм Конституції України (в редакції від 28 червня 1996 року) Закон України «Про Регламент Верховної Ради України», Закон України «Про Кабінет Міністрів України» та інші нормативно-правові акти.

**Завідувач кафедри,
конституційного права України
д.ю.н., доц.**

Ю.Г. Барабаш